

www.eknihyzdarma.cz

František Xaver Šalda

BÁSNICKÁ OSOBNOST DANTOVA

Zjev Dantův jest nad pomyšlení
složitý: básník i filosof, občan-
straník i státník,

mileneček i nenávistník, první
renesanční estetik a humanista i
poslední veliký katolík

středověký, místní agitátor i
kosmický kontemplativce, pamfletář
i prorok a věštec slili

se v něm v jednu osobnost, která
živostí a šíří svých zájmů předjímá
již renesančního

l'uomo univcrsale. Vezměte jen
básníka: kolik živlů na pohled
cizorodých prostupuje

jeho tkáň: nejsubtilnější distinkce
scholastická leží vedle extase
novoplatónské,

jedinečná původnost básnické
koncepce a umělecké vynalézavosti
v nejbližším

sousedství s pestrým látkovým i

obsahovým synkretismem, forma na
výsost zralá s

inspirací temné lidové pověsti nebo
zkazky. A přece: výsledný dojem:
jednota —

jednota i jako základní, přírodní
potřeba duše i nejvyšší poslání, ideál
ducha

osvíceného rozumem a vystříbeného
zkušenostmi — tedy jednota
uvědomělá. Citíš,

že všechny tyto prvky různého původu

i určení byly silou milující duše
vztaženy k

jednomu bodu, k tvořivému středu a
jádro, odtamtud živeny a napájeny
krví a v něm

zformovány v typus poslední obecné
platnosti.

Pravdu má italský dantista Parodi,
praví-li, že myšlenka Dantova v
různých svých

tvarech jest *strašlivě jedno*:
formidabilmente uno. Literární
badání však tuto jednotu

velmi často rozrušuje tím, že se snaží
vyložit i více než přípustno a slušno
Danta z

vnějších vlivů a složek, že rozkládá
jeho osobnost a dílo v
mikroskopickou tříšť složek

a prvků myšlení, cítění, hodnocení,
vědění, aby je svedlo v
nejvzdálenější původy a

prameny a odtamtud dalo jim
proběhnouti křivolakými a podivně
vinutými drahami, na

nichž podstoupily často
nejpodivnější metamorfosy, než se
dostaly k Dantovi. Stav

tento cítí se již dávno jako cosi
nepřístojného a hlasitěji a hlasitěji se
ozývá volání po

synthese, po jednotících zorných
úhlech, po krystalizačních osách a
sítích v badání

dantovském.

Nuže, má dnešní skromná přednáška
chce býti takovým jednotícím
pokusem:

chce vyzdvihnouti vnitřní zákon
tvorby dantovské, onoho činitele,
který jednotil v něm

rozmanitost jevů i dění životních,
který vtiskoval jim — abych užil
obrazu Dantova —

jako měkkému, povolnému vosku
pečet' a ráz. Pojímám tu Danta jako
určitý tvůrčí

typus, jako zákon vnitřního růstu,
jehož ráz a směr chci vyšetřiti.
Přitom nemají býti

vnější činitele přehlížení: i jim se dostane, což jejich jest, poněvadž i oni jsou cenná,

byť prostředečná složka vývojová.

Dantovi můžeme rozuměti jen jako typickému Florent'anu a typickému Italovi z

končícího se středověku, jako občanu mladé guelfské komuny, který vězel hluboko

svými kořeny v rodné prsti. To znamená: dříve než byl Dante Italem, byl Florent'anem,

a jeho cesta k všeobecnosti jde od
místní obmezenosti, kterou cítil jako
dobrodiní a od

níž s bolesti se odpoutával — a
odpoutal-li se přece, tož jen proto, že
puzení ducha a

jeho poslání bylo v něm silnější než
tento tradicionalism, jinak velmi
silný. Skutečnost,

že byl pokřtěn v battisteriu
florentském San Giovanni, byla
Dantovi stejně důležitá, ano

důležitější, než že se narodil: z
battisteria byl zdvižen jako křestan a
občan florentský,

byl zdvižen k druhému, vlastnímu
životu, k *civilitě lidské*. A touží-li
Dante jako stárnoucí

muž po svém *bello ovile*, krystalisuje
se tato touha po domovině na
battisteriu San

Giovanni — tam se narodil
vlastnímu vyššímu životu
občanskému. V tom jest zvláštní

rys poměru Dantova k rodnému

městu: cosi hlubšího než pouhá láska
k domovině,

láska vlastenecká — *jest to vědomí
duchovního příslušenství a rodu, rys
lokální a*

přece již kvas k čemusi
nadlokálnímu, kvas děje tak
dalekosáhlého, že dojde ukojení

až v Dantově růstu v nadlidství:
trasumanare, jak je známe z Ráje.
Dante mohl

nenávidět svou Florenci , jako ji

skutečně nenáviděl, mohl vyzývat
císaře Jindřicha VII.,

aby rozdrtil tuto proradnou zmiji,
tuto prašivou ovci — duchovně se
cítil neustále, musil

se cítiti jejím synem. Proč? Protože
cítil, že z historických podmínek, z
odkazu věků,

vyrostl tam zárodek něčeho, který
mohl vyrůstí právě jen tam, nikde
jinde na celém

světě: *zárodek k občanství* v
moderním, našem smyslu slova. Zde

jest Dantův základní

zážitek, jeho základní buňka: zážitek
ten není ovšem rázu trpného. Jest to
zážitek

duchovní v plném slova smyslu, t. j.
uvědomění si něčeho, co jiným bylo
pouhou

skutečnosti, domyšlení něčeho, co
jiným nebylo ani látkou přemýšlení.
Co bylo

zážitkem místním, rozšířil později
Dante nebo lépe přetvořil a

přepodstatnil velikým

úsilím ducha i srdce v *ideu* italskou,
později všelidskou, ano dokonce
kosmickou — v

občanství věčného města —
zobjektivisoval svou zkušenost v
zákon družnosti a lásky

naposledy až vesmírné.

Co žil básník ve svém dětství a
jinošství? Nedovídáme se o tom od
něho

samého skoro nic. Nešíří se o matce,

o otci, o rodině, o bratrech a sestrách;
nic nám

neřekl o svých studiích, o svém
povolání. Jen z polemiky v sonetech
vedené mezi

Dantem a Foresem Donatim můžeme
se dohadovati, že život mladého
Danta v rodině

nebyl asi šťastný, že rodina jeho byla
asi rozvrácená, že otec Dantův
možná byl

odsouzen jako heretik. Možná, že
právě nedostatek tepla životního v

rodině byl to, co

způsobilo, že s takovou vášní a
exaltací vzepjal se jinoch po lásce,
když setkal se s ní

v osobě Beatricině. První tři
desetiletí jeho života jsou osvětleny
autenticky bezmála

jen těmi několika fakty a daty, které
přináší „Vita Nuova“, první jeho
básnický čin.

Co je „Vita Nuova“? Tenká knížka
veršů i prózy, složená kolem r. 1292,

do níž

jinoch asi 27letý vybral ze svých
posavadních básní některé napsané v
posledních

deseti letech a spojil komentářem v
jaký taký celek, podobný novele
nebo deníku,

středověky nestylový a nevyhraněný.
Není to tedy autobiografie; komentář
jest napsán

později než básně, jež vznikly asi při
různých příležitostech a z nichž snad
žádná

nebyla určena původně pro „Vitu
Nuovu“. Jako komposice jest tedy
„Vita Nuova“ cosi

ex post aranžovaného, pojatého po
estetických a snad i morálních
zásadách, které

nám nebudou nikdy úplně jasné. Jen
tolik můžeme říci, že jde tu o
závažný vývoj

duševní, o omilostnění básníka
láskou, kterou cítí Dante jako něco
neobyčejně

důsažného ve svém životě a přímo
závazného po všecek život příští. Na
básnickou

oslavu Beatrice slibuje v epilogu
připravili se tak, aby mohla býti pak
jí důstojná:

dožije-li se ještě několika let, doufá
řící o ní, co nebylo posud řečeno o
žádné ženě.

Kdo tedy psal „Vitu Nuovu“, lépe:
kdo ji ex post zaokrouhloval v celek,
musil míti již

vědomí vnitřního povolání a poslání,

musil mít vědomí *ideového úkolu a ideové služby*:

nejen na konci, i jinde ve „Vita Nuova“ jsou již nápovědi, ano víc: zárodky básníková

arcidíla „Božské komedie“. Básník cítil, že umělec i myslitel jsou v něm posud příliš

slabí, aby stačili na poslání, k němuž jej povolala Beatrice. Umělci středověky

manýrovanému a subtilně temnému,

tvárně často bezradnému, bylo dříve
projiti školou

stylu, školou antické formy; a
mysliteli, který znal jen stavy
mystického odevzdání

františkánského, bylo nabyti poměru
k hrdému badavému rozumu, k
svéprávné ctnosti

— a to bylo zase možné jen ve škole
filosofie antické...

Kdo byla tato Dantova Beatrice, *la
gloriosa donna della mia mente*,
kolem níž se

předly sny i vidiny mladého básníka
a jejíž nanebevzetí anděly, ve snu
Dantem zřené,

jest ústředním motivem „Vity
Nuovy“? Mnoho inkoustu teklo, aby
byla tato otázka

zodpověděna, a většina tekla ho
zbytečně. Není pochyby, že tato
Beatrice není fikce

básnická, nýbrž skutečný zážitek
lásky, lásky tak mocné a hluboké, že
po ní — po její

pravdě, vroucnosti, čistotě — toužil
ještě starý muž, zocelený veřejnými
boji,

vystřízlivělý ze všech ilusí, jako po
smyslu a jediné kořisti svého života,
a že nebylo pro

něho štěstí, pokud se nevrátil
pokorným, kajícím a očištěným
srdcem k této milosti

svého jinošství a neuvedl všechnen
svůj zbývající život v soulad s ní.
Kryje-li se s touto

Beatricí Bice Portinari, dcera

velmože florentského, Folca,
provdaná za Simona dei

Bardi, k tomu není možno již tak
bezpečně přisvědčiti; to jest jen
pravděpodobné, ne

jisté. Ale na tom konečně velmi málo
záleží. Básnická životnost a
empirický život

modelu nebo inspirátorky jsou dvě
věci zcela různé. Pro literární vědění
jediné důležité

jest, že se Dantovu smutnému,

osamocenému, hořkému,
pokořenému mládí zjevila

sladkost života jako milost a spása v
podobě lásky k ženě a že tato láska
nevyzněla

trpně, požitkem, nýbrž činně jako
stimulans a podnět *tvorby*, jako
prolog vší jeho

následující tvorby: odtud se táhne a ji
celou prostupuje tato červená nit.

Jest nyní otázka, co jest „Vita
Nuova“ ve vývoji literárně
historickém? Jaký přínos

nových sil? Jaká suma výrazu a tvaru, poesie a slovesného umění? Na to není

odpověď tak snadná, Řekne-li se, že v nejlepších jejich částech, předem v kanzoně

Donne ch'avete intelletto d'amore uzrává stylový útvar, jemuž sám Dante dává v XXIV.

zpěvu Purgatoria jméno *il dolce stil nuovo* a za jehož iniciátora a tedy svého otce

prohlašuje Guida Guinizelliho,
původce kanzony *Al cor gentil
ripara sempre amore*,

není tím mnoho pověděno. Dante
sám řekl tam, že oni, básníci nového
stylu, liší se od

starých tím, že naslouchají pozorně,
když láska je inspiruje, a napíše pak
její diktát. To

jest pravdě nejbližší, rozumí-li se
tomu správně. Opravdu v tomto
novém stylu jde o

zvroucnění, zintimnění, zpozemštění

a zároveň posvěcení poesie erotické.
To, čemu

se říká zduchovnění lásky, vzniklo v
Provenci: tam vyrostl první
sentimentálně erotický

kodex, celé zákonodárství, celá řada
představ a úkonů, jimiž láska k ženě
byla

zachraňována jednak od asketičnosti
a misantropie mnišské a klerické,
jednak od

cynismu prostě požitkářského. Tato

erotická soustava byla však zřejmě
rázu

rytířského, šlechtického; na půdě
italské, půdě typicky měšťanské,
byla teprve zbavena

svého nátěru kastovního a byla
nucena vybojovati boj s vládnoucí
filosofi a theologií,

thomismem, který oduševnělou,
ideální, ctnostnou lásku k ženě
prohlašoval za

absurdnost. První pěstitelé poesie
italské byli učenci, právníci, notáři,

přítom úzkostliví

křesťané, kteří nemohli si srovnati v hlavě, aby láska k ženě byla cítěna a vyslovována

výrazy, jichž se užívalo o lásce k Bohu nebo k svaté Panně. Bylo třeba, aby nová

filosofie, nová psychologie, nová zbožnost — bližší přírodě, ne tak přísně

intelektualistická — upravily podmínky pro tuto stylovou

přeměnu. Tato nová zbožnost

bylo františkánství, tato nová
filosofie byl averroismus; naturalismus,
mysticism a

racionalismus společně vytvářejí
ovzduší, v němž jest možno sloučiti,
co se posud

vylučovalo, v němž jest možno
vytvořiti lásku k ženě jako
transcendentnost. Není

náhodné, že z universitního města,
Bologne, pochází Guinizel i; není
náhodné, že

druhý subtilní analytik i visionář
lásky filosoficky a alegoricky
vytříbené jest averroista,

Guido Cavalcanti, o několik let starší
přítel Dantův a důvěrník první lásky
Dantovy k

Beatrici.

Tyto první pokusy o ospravedlnění
lásky, o její posvěcení Myšlenkou, o
její

sublimování filosoficko náboženské
byly ovšem s našeho stanoviska

chladné, temné a

učené, spíše dialektické hry a
distinkce pojmové než názor
básnický, spíše alegorie

než symboly. Dantova „Vita Nuova“
vnáší do tohoto chladu a temna
paprsek

skutečného světla a tepla:
zvroucnění, naivnost, sensitivitu.
Jaká významná

skutečnost, že v ní po prvé žhavý
lyrický pathos svátého Písma proniká
ceremonielem

a konvencemi erotiky dvorské i
trobadorské. Jak to, co jest zde
podáno, třebas

většinou jen sny, tuchy, předpovědi a
nápovědi, jest melodické, plynulé a
souvislé jako

kantiléna nitra! Tato veršová hudba
netryská ovšem ještě z bytostného
jádra věcí, jest

povrchová, náladově smyslná a
nervová — a nadto není také cele
majetek Dantův:

jest do jakési míry společné dědictví
školy, která udala intonaci. Proto při
vší úctě k

tomuto dílu Dantovu cítíš, že „Vita
Nuova“ netvoří nového kruhu
tvorby, spíše uzavírá

kruh starý. Dante působí zde na mne
dojmem, jako by často žal, co sili
jiní. U „Božské

komedie“ jest tomu opáčně: tam žne
jen, co sám zašil.

Pro básnickou tvorbu Dantovu
význam „Vity Nuovy“ jest ovšem

veliký. „Vita

Nuova“ jest typický výraz Dantova sebeuvědomění láskou, první pokus objektivisovati

své já a večleniti je ve svět harmonie, řádu, společnosti. Jaká krásná důvěra v život,

jaká naděje v jednotu osudu a charakteru zpívá z X. sonetu této knihy, *l'amor e il cor*

gentil son ima cosa — láska a ušlechtilé srdce jsou totéž! Básník v

poměru ke své paní

jest oddání samo; odevzdává se jí
jako vyššímu vedení, otevírá se jí
jako tma paprsku

slunečnému. Veliký výchovně
básnický motiv, motiv tvárlivosti
duše lidské láskou

sexuálnou, zazněl tu po prvé v poesi
italské i světové. Ovšem homofonně;
polyfonně

prohloubený, sepředený v celý děj
nábožensko kosmický, vybuduje jej
klenebně až

„Božská komedie“.

Co následovalo po smrti Beatricině,
po komposici Nového Života? To,
čeho

předehrou jest již epizoda *Donny
genlile* v Novém Životě, co vyneslo
Dantovi žalobný a

kárný jeden sonet Guida
Cavalcantiho, co plnilo jej později
lítostí a studem. Ten stav,

který jest symbolisován v „Božské
komedi“ tmavým lesem, v němž

zbloudil básník

kolem r. 1300: stav hříchu v
nejširším smyslu slova. Vzpomínku
na Beatrici zatlačili v

mysli Dantově hýřiví přátelé a
lehkomyšlné ženy, Cecco, Forese,
Pietra, Pargoletta.

Třebas některé z kanzon a bal at
Dantových jsou myšleny a
vykládány Dantem

alegoricky, přece v jiných jest
přízvuk tak dusné smyslnosti, var
krve tak temný, že,

není pochyby, stojí za nimi vášeň
smyslná. A není také pochyby, že
studium filosofie,

jemuž se Dante zprvu jako diletant,
později v exilu soustavně a školsky
věnuje, mělo

účelem zoceliti charakter Dantův,
ochladki žár krve i maskovati a ve
vyšší symbolickou

úroveň vynésti děje a postavy příliš
lidské. Symbolisací *Donny gentile a
pictosy* —

souciténé a ušlechtilé těšitelky

Dantovy po smrti Beatricině — v
Morální filosofii, která

jest provedena v „Conviviu“, počíná
se tento postup, který zůstal na štěstí
pro poesii

Dantovu vždycky polonaivní.

Po tomto *traviumentu* — pobloudění
— následuje v letech 1295—1301
doba

občanského i domácího zpevnění,
sňatek básníkův s Gemmou Donati a
služba

činného života v politice stranické.
Finanční nesnáze a osudné dlouhé
zapletení

básníka do sporů městských stran
vyplňují tato leta. Ale ovšem: nebylo
by možné,

kdyby nebyla bývala politika
Dantovi opravdu osudem, kdyby byl
nežil politickou vášně.

Politika Dantova v této době není
dalekozorná, nepřesahuje městských
zdí nebo

alespoň mezi rodného Toskánská.
Dante vnějškově byl v ní nešťastný
— exponoval se

ušlechtilé, ale nemoudře, mínívají
jeho životopisci, za věci ztracené.
Byl vášnivým

odpůrcem Bonifáce VIII., kterého
pokládal jako františkánští
spiritualové za

papeže-simonistu, za lžipapeže:
neuznávali renunciaci Coelestina V.,
jehož opovržení

básníkovo ponořilo bezejmenně do

nicoty bezbarvého a bezčasového
temna

Předpeklí, mezi zbabělce a
lhostejníky: *Vidi e conobbi l'ombra
di colui Che fece per
viltate il gran rifiuto.*

Dante byl jistě jeden z těch, kdož
byli v čele odporu proti papeži ve
Firenci ; a

tak když Karel z Valois, bratr Filipa
Krásného, vstoupil, povolán byv
Bonifácem jako

pacifikátor, vpravdě „ozbrojen
Jidášovým kopím“, jak zpívá
proslulé místo Očistce, 1.

listopadu 1301 do Florencie, byl
osud Dantův zpečetěn: čekalo jej
vyhnanství.

Tedy lidsky: neúspěch, neštěstí. Ale
básnicky? Myslím, že získati
velikého

nepřítele jest vždycky zisk pro
básníka soudce a trestatele. A tento
papež Bonifác VIII.,

který v mnohém předjímá již

renesanční papeže, takového
Alexandra VI. nebo Julia II.,

alespoň v obraznosti Dantově —
historikové neposuzují ho jednotně
— jest Dantem

pojímán i jako osobní nepřítel i jako
nepřítel Boží, Kristův, Petrův. Dante
bojuje odtud

boží boj, zastává při Páně. Získal
veliký předmět nenávisti, na němž
rostl... Bonifác jest

mu ztělesněním nejhoršího úpadku

stolice papežské, vlády korupce a
svatokupectví.

Malichernosti, které neunikne jinak
nikdy osobní básnická polemika, jest
prosta

velebáseň Dantova: Bonifác nadál ji
důsažností a zásadností, která ji
vyloučila.

Čím jsou tato leta aktivní politiky pro
básníka? Po mnohé stránce
bezesporně
ziskem.

Přinesla mu obohacení zkušeností
životních, poznání lidí v nejprudších
afektech:

dějinný vid jeho oka, ten zvláštní
zorný úhel, jímž vidí lidi osudně plně
a význačně, to,

co později je nejen látkou, ale i
stylem Komédie. Občanství stalo se
mu názorem,

novoguelfská popolánská obec
prožitou kulturou duše: ne heslem,
ne slovem, ale

životným obsahem. V statutech

cechů a „pořádcích spravedlnosti“
poznal Dante

stavbu státu z té tajemné osobní
buňky, kterou je povolání. A
povolání stalo se mu

později symbolem vší zákonnosti a
všeho řádu nejen státního, ale i
vesmírného.

Roku 1301 v listopadu odchází
Dante do vyhnanství, z něhož se
nevrátí:

poslední dvě desetiletí svého života

stráví jako psanec, sežebráváje si
život sousto po

soustu, *mendicando la vila a frusto a
frusto*, jako jeho Romeo. Život bere
jej do své

nejtvrdší školy a učí jej bolestnému
umění, zlézati cizí schody jako
prosebník a

chutnati slanou příchut' chleba
příživníkova. Dantovo vyhnanství
jest slavná kovadlina,

na niž položil osud jeho mužný věk,
aby z něho vybil svými údery ten

čistý a tvrdý kov,

kterým zpívá pak jeho „Božská komedie“.

Nějakou dobu byl Dante vepředen v akce svých straníků politických, ale již v

zimě r. 1302 odloučil se od nich s hněvem a opovržením, jehož ozvěnu donáší nám

ještě jeden cacciaguidovský zpěv „Ráje“: sám sobě jest od té chvíle stranou, *parte per*

se stesso. Byl v tom akt vnitřní
čistoty: Dante nebyl nikdy sektář, ani
politický ne;

nemohl jím býti, tak horoucí žila v
něm žízeň po společenství obecném.
Mohl býti

straníkem, nemohl býti natrvalo
odbojníkem; nemohl býti nadlouho
zajatcem

krátkozrakého a malodušného
sobectví.

Poslední veliké a rozhodné
zkušenosti, z jejichž žhavého jádra

mohla býti jediné

zbázněna „Božská komedie“, dodala
mu teprve jeho politická katastrofa a
exil. Již v

„Pekle“ jsou tóny, kterých nemohl
Dante nalézt bez něho. Vidění zla
vševládného a

všudevítězího, rozrušení a
zpretrhání všech svazků přirozeně i
občansky lidských,

úplného rozvratu a ztroskotání vší
přirozenosti lidské, to mohl mít jen

člověk, až když

opustil město bez občanů a spatřil
vlast bez národa... A dokonce již
„Purgatorio“ mohlo

býti zbásněno jen někým, kdo prožil
a vychutnal až na dno zážitky
chudoby, zhroucené

naděje, vzdání se své vlastní vůle a
naprostého oddání se ve vůli vyšší;
tato canlica,

jež zpívá počátky a první útky
nového pravého společenství
lidského, mohla míti

autorem jen někoho, kdo prošel
mukou naprostého osamocení jako
Dante ve svém

exilu, jen někoho, kdo rozbil úplně
staré světské hodnocení života a
vybudoval si od

kořene novou nauku hodnot a statků.
Jen z vyhnanství a přes vyhnanství
otvírala se

Dantovi cesta k všeobecnosti a
pospolitosti posledních dvou kantik
„Božské komedie“.

Lyrický kvas, z něhož vyvřelo jeho
Purgatorium, byl zážitek osobní
očisty, osobního

vytříbení Dantova: bolestné
odřeknutí se všeho a tím překonání
osudu a pracný

vzestup z něho na strmý vrch nového
uvědomení a nové, pravé svobody.

Teprve tyto poslední veliké
zkušenosti exilu, ležící za rozumem a
mimo rozum,

zjednaly zase právo a platnost *oku a*
názoru proti pouhému rozumovému

usuzování,

proti jeho dedukcím a požadavkům i nárokům: básník *zírá* nyní poslední zákony a

hodnoty bytí, *zírá* ovšem okem poučeným duchem. Tyto poslední zákony života, tato

poslední *skutečnost* odhaluje se básníkovi postupně řadou zklamání a oklikou přes

rozumářsky osvětlné období jeho myšlení i tvorby.

Dlouho žila v Dantovi naděje návratu
do Florencie a nezemřela asi nikdy:
ještě v

„Ráji“ doznívá nevýslovně tklivě její
poslední ozvěna, hasne zvolna jako
hudební

paprsek podzimního slunce.

*To stane-li se, že ty svaté sloky,
na kterých zem i nebe pracovaly
a při nichž dlouhé hubeněl jsem
roky,*

*Zášť přemohou, která mne žene v
dáli*

*od stáje krásné, kde beránek já jsem
spal, vlků sok, již na stáj v útok
hnali;*

*Pak s jiným rounem a též s jiným
hlasem*

*se vrátím básník a u křtitelnice,
kde byl jsem křtěn, laur propletu
svým vlasem.*

Ale zde — a to je na výsost

karakteristické — nedovolává se již
Dante pro svůj

návrat ani politiky, ani práva, nýbrž
jen poesie: má jen víru ve své dílo a
v jeho sílu

láskotvornou.

Na počátku svého exilu touží však
Dante vynutiti si návrat nejprve
násilím a pak

literární propagandou. To jest
spolučinitel ve vzniku jeho
racionalistických traktátů, z

nichž jest první *Convivio*. Jde mu
zde o rehabilitaci jeho osobnosti, jde
o to, aby

imponoval jako učitel obecnosti,
první popularisátor filosofie a vědy:
a tak vzniká

racionalistické, učenecké a
osvícenské spisovatelství Dantovo,
do něhož náleží ještě

De vulgari Eloquencia a *De*
Monarchia, která byt' byla napsána
sebe později, svou

inspirací jest z tohoto řetězce.

„Convivio“ kromě toho jest
výsledkem Dantova prvního

vášnivého opojení tehdejší vědou,
pozdní scholastikou, již soustavně
poznává teprve

nyní na universitách v Bologni,
Padově a snad i v Paříži.

*Movemi timore d'infamia — pudí
mne bázeň nečestnosti — tato strašná
slova*

čtou se v „Conviviu“ jako motiv jeho
vzniku. Dante chce čeliti opovržení,

do něhož

upadl jednak jako vyhnanec, jednak
jako autor erotických veršů,
napsaných po

„Novém životě“, z nichž některé jsou
plny mučivé smyslnosti. Dante podle
těchto veršů

mohl se zdáti rozkošníkem; aby tento
dojem vymazal, vystupuje nyní v
důstojné tóze

filosofově a nadto ještě: filosofickou
metodou alegorického výkladu, který
nyní ovládl

úplně, se snaží zamést stopy své
žhavé erotiky: chce *ex post* dokázati,
že „pohnutkou

těchto písní byla ne vášeň, nýbrž
ctnost“. A tak *dona gentile a pietosa*
z „Nového

života“ a jiné ženské bytosti, k nimž
vzplál Dante později ještě, měly býti
nyní

přeformovány v Morální filosofii a
jiné pomysly a pojmy vědní a
naukové; tím ovšem se

již připravuje také poslední
metamorfosa Beatricina, jak známe ji
v „Božské komedii“: z

milenky v Moudrost bohovědnou.

Ale Dantovo „Convivio“ jest cosi
nadto ještě: jest upřímný výraz
Dantova

zmužnění, Dantovy víry v čistý
svéprávný rozum lidský a víry v
čistou lidskou

mravnost, jak ji získal nepřímým
studiem Stoy antické. Po stopách
Aristotelových

přiznává zde Dante lidskému rozumu
přirozené neobmezené právo k
badání, a v

symbol Catona Uttického, pojatého s
tak oddanou láskou, jejíž později
staví za strážce

Antipurgatoria, vtěluje se všecka
úcta Dantova k hrdé póze antického
mudrce,

lhostejného k útiskům osudu i
náhody. Antická moudrost a hrdost
životní, získaná

hlavně prostřednictvím Ciceronovým
a Boëthiovým, vede nyní ruku
Dantovu, když

potírá tradiční pojetí šlechtice-
boháče i když kreslí ideál pravého
šlechtice,

legitimovaného ctnostmi moudré
duše. Tu všude jest Dante
předchůdcem ideálu

humanitně renesančního, ideálu
Petrarcova a Boccacciova jako
Castiglionova. I první

náčrt proslulé Dantovy státoprávní

theorie dvojí oddělené moci, dvou
sluncí —

světského i duchovního, císařova i
papežova — která jest později
námětem traktátu

De Monarchia, podává již
„Convivio“: Monarchia ji jen
metodicky prohlubuje, ale nijak v

podstatě nemění. Základem jejím tu i
tam jest eudaimonism, blaženství
jednotlivcovo,

politický ideál mladých guelfských

republik, vlastní politický zážitek
Dantův z Florencie,

oděný jen v jazyk a formuli
aristotelskou.

„Convivio“ i ostatní dva latinské
traktáty Dantovy hodnotí všechny věci
života

lidského čistě lidsky, ne metafysicky,
ne transcendentně. Účelem lidského
bytí jest zde

Dantovi *šťastný život, vita felice*, na
občanskou praktičnost mají být
zařazena všechna

sudidla života jednotlivcova i
pospolitého. Dantovou normou v tu
dobu jest člověk

šťastný, překonávající život
praktickou moudrostí, ne heroismem
a nejméně již

odříkáním.

Zde jsem stanul u Dantova
největšího odklonu od křesťanství.
Není to ovšem

odklon úplný: Dante i v „Conviviu“
má dogmatické výhrady.

Racionalism jeho není ani

nyní radikální; a nejméně byl již kdy
vědomý a důsledný averroista. Jeho
traviamenti,

jeho scestí a pobloudění nebyla jistě
nikdy rázu spekulativního, nýbrž
morálně

pohlavního. Dante jako myslitel byl
vždycky podivuhodně umírněný,
často až

středocestný a kompromisní; všechna
strašlivá vášně jeho mohutné lví duše
vybila se v

jeho myšlence sociálně náboženské,
v jeho poslání za očistou nevěsty
Kristovy,

Církve, znesvěcené a poskvrněné
zesvětštělým papežstvím. Tu cítil
jako starý

hebrejský prorok, že „bojuje boží boj
a zastává boží při“, tu se viděl
pomocníkem Páně

proti mocným tohoto světa; tu žár
jeho jest obdobný žáru horlitele
Pietra Damiani nebo

našeho Milíče z Kroměříže.

Světový názor Dantův bývá
karakterisován jako scholastický a
týmž termínem

bývá vystihován i ráz a způsob jeho
myšlení, ale ne zcela správně a
přesně. Dante

prošel ovšem scholastikou a předem
thomismem a přijal od nich vědecké
vyškolení i

vyzbrojení a myšlenkovou
gymnastiku, ale vlivu Tomáše
Aquinského drží rovnováhu

živly novoplalonské, mysticismus
tzv. Dionysia Areopagity,
františkánská mystika

Bonaventury, nová francouzská
zbožnost Bernarda z Clairvaux, a v
rozhodnou chvíli,

na sklonku života i tvorby Dantovy,
v státovědě a nauce o statcích a
hodnotách zvítězí

Augustin: z něho má Dante svůj
pojem řádu, jak jest básnický
ztělesněn v „Paradiso“.

Jsou dantisté, kteří vycit'ují z Danta
již první překonání scholastiky a
první zabočení v

jiné, humanisticko-renesanční dráhy
myšlenkové, a nejsou úplně v
neprávu.

Ale třeba se otázati, co dala
scholastika Dantovi jako básníkovi,
neboť o básníka

jde: Dante žije v nás ne jako učenec,
nýbrž zpívá nám v duši jako básník,
a právem

ironisuje Croce ty moderní dantisty,

kteří obšírně vykládají o
dantovských pramenech a

Dantově vědění, od astronomie až po
astrologi , prou se o chronologii
vzniku jeho děl a

vykramařují spoustu učenosti všeho
druhu... ale ani slovem nedovedou
karakterisovati

Dantovu poesii. Tak jest pominito
unum necessarium. U básníka jest
třeba poznati *jen*

dvojí: tvorbu a zážitek a vysvětliti ji

z něho. Ovšem: jen! A tu se mně zdá,
Dantova

scholastika nebyla jen jakou takou
naukou nebo soustavou vědní, již si
vnějškově

přisvojil, nýbrž zážitkem, který
kladně i záporné podmiňoval jeho
tvorbu básnickou.

Jeho duši, k jednotě namířené a po
jednotě toužící, imponovala jistě tato
jednotná

stavba nauková — jednotná alespoň
na vnějšek; její jednotící sklony braly

z ní jistě

podporu a sílily jí jistě.

Kladně působila na Danta
scholastická metoda vědní, všechno z
jednoho principu

odvozující, tím, že se vyvinul v
básnického architekta té vzácné
čistoty a ryzosti, která

jest možná jen na podkladě
jednotícího uzavřeného názoru
světového. Dante promýšlí

svou komposici básnickou až do

posledních detailů, nic
nepřenecháváje náhodě; co

pojato jest intuici, rozvádí rád
jakousi fantastickou matematikou v
pojmové řady a

řetězce. A tato pojmová
architektonika bývá promítnuta i ve
vnějšek jako stavba nebo

lešení; nejen Peklo a Očistec jsou
stavby ztělesňující a rozvíjející jisté
základní pojmy

a vztahy bohovědné, i celý Kosmos
jest Dantovi jen harmonie myšlenky

boží

vyslovené vnějškovým jazykem
tvaru. Ze scholastiky má jistě Dante
také sklon,

účtovat si své vise rozumově i
rozumářsky, vysvětlovati a pitvati je
jako útvary vnějšího

světa. Byl v tom pro něho
bezesporně velmi často prospěch
básnický. „Božská

komedie“ získala tak té jedinečné
ilusa skutečnostné, když básník nic

neponechává ve

stavu domyslu a dohadu, nýbrž
všecko vynáší z šera. na světlo
rozumového přezvědu,

když dává na př. Statiovi rozvinouti
celou theori stínů, *ombre*, a jejich
ustrojení i

způsobu života posmrtného nebo
dáblem určiti na vteřinu přesně, kdy
byl rozbořen

most, vedoucí v osmém kruhu Pekla
přes pátou bolgi do šesté. Pak tento
rozbořený

most není již ledajaký most; má pro
nás větší reálnost, než by měl jinak,
víme-li, že byl

zbořen následkem zemětřesení po
smrti Kristově na Golgotě; má svůj
životopis, stává

se jaksi živou osobou, přestal býti
věcí nebo dokonce divadelní
rekvisitou, již jinak

mohl velmi snadno zůstat.

Ano i pro poslední soulad mezi vůlí a
intelektem, v němž vidím tajemství

genia

Dantova, pro tu skutečnost, že vůle
nešla dále než kam padal světelný
kruh intelektu,

nebyla asi filosofická
disciplinovanost Dantova, jak ji
získal studiem scholastiky,

lhostejná. Zde se naučil Dante tomu,
co nazývá sám *uzdou umění, il fren
dell'arte*, a

čemu bychom dnes řekli umělecká
sebekázeň.

Jen kdo poznal výbušný, zpěněný a
nezkrocený temperament některých
básní z

prvního období jeho tvorby, předem
t. zv. kamenných kanzon, pochopí,
jakou železnou

školou bylo tu Dantovi projiti, dříve
než dospěl té formové hutnosti a
vyrovnanosti i

čistoty, jež činí z něho i největšího
umělce slovesného. Tento kvasný a
čistivý děj ve

svém vyvrcholení spadá v jedno se

smírem jeho srdce a duše, jehož
získal až po boji

nejurputnějším, a nebyl by asi bez
něho možný.

Řeknu celou svou myšlenku: Dante
jest první básník po přání mého
srdce;

básník v moderním smyslu slova,
poučený vědou své doby, jenž nese
jako zbroj

všecko vědění své doby a neklesá
pod ním: nezeslabilo jeho sil

básnický tvořivých,

naopak vydráždilo je a vzpružilo je.
Dovede totiž v rozhodnou chvíli na
ně zapomenouti

a svěříti se jedině svému oku. Ale
jest právě rozdíl mezi okem a okem;
něco jiného jest

oko poučené intelektem a věděním a
něco jiného oko neodučené jimi. V
tom, čemu

říkám zrak básnický a zírání
básnické, chci míti právě jako
složku, byť překonanou a

podružnou, i vědění a poučení
theoretické: neboť mně zaručuje jeho
kázeň i sklon

objektivační.

Jsou ovšem také případy, na štěstí
řídce, kdy scholasticky rozumářská
metoda,

jíž se Dante přiučil, poškozují tvůrčí
děj zírající nebo jej ruší...

Zážitkem nebo lépe: souborem
zážitků ještě většího dosahu než
scholastické

studium byl ovšem Dantovi jeho
exil. Zde získal nejen látkové a
obsahové, ale i stylové

a formové prvky svého arcidíla. Zde
prožil předně italský jazyk v celé
jeho šíři i celé

jeho drsné, řekl bych hmotně těžké
skutečnosti ne jako předmět poznání,
ale jako sám

výraz svého osudu. Putuje z krajiny
do krajiny, žil přímo ve vzduchu a
teple různých

nářečí italských jako pod druhým

podnebím přírodním; a sama sebou
vytvářela se mu

synthesa jazyka literárního, jak ji
přeloženou do racionalistických
formulí postuloval v

úvaze *De Vulgari Eloquentia* a pak
přímo uskutečnil tvorbou ve své
„Božské komedi“.

O *Eloquentia* bylo právem řečeno, že
jest to nejpůvodnější filosofický
výkon Dantův;

ale já bych řekl, že jest i více: veliký

akt národní víry, kterým postuloval
Dante

jazykovou jednotu Itálie v době, kdy
byla fantomem. Jako nejsilnější
sklon duše

Dantovy označil bych jeho vášeň
jednoty, dychtění po jednotě — jest
to člověk nejen

společenství, více: obecnosti. A
puzen touto žízní Dante pojímá svou
obrazností typ

ideální řeči obecné, společné celé
Itálii, jejíž prvky se nalézají

roztroušeny ve všech

empirických nářečích, ale
uskutečněny nejsou v žádném z nich.
Z těchto různých

vulgaria má býti odvozeno tvorbou
šlechtěných umělců slovesných
jednotné volgare,

volgare illustre, kterému říká Dante
také „kuriální“ a „aulické“,
povznesené nad

jednotlivá konkrétná vulgaria jako
typus nad jednotlivce. To byla ne

filosofie jazyková,

nýbrž program básnické kultury
italské. Středověkými metodami
myšlenkovými, ale

uměleckou touhou a opravdovostí
jen sobě vlastní načrtl tu Dante první
renesanční

poetiku italskou: v ní po prvé
formový tvárný zákon umělecké
dokonalosti, jak ji poznal

Dante ve Vergiliovi, Statiovi a
Lukanovi a pak v lyrice provenzálské
prakticky, v

Horácovi theoreticky, jest položen
italské poesi a ona povolána k
úkolům tvorby

nejvyšší — vyjma bohosloví — za
podmínky, že se jich stane hodna.
Zušlechtění

empirie zákonností a jejím
uvědoměním jest program úvahy *De
Vulgarí Eloquentia*.

Ale zážitek živé italské řeči, jak jej
přinesl Dantovi exil, dal mu něco
nadto ještě

mnohem většího: umožnil mu teprve
výraz básnický, jak jej známe z jeho
„Božské

komedie“. Tento výraz odlišuje se
zásadně od výrazu „Vity Nuovy“.
Tam jest výraz

básnický křehký i abstraktní zároveň,
jednostranně a povrchově melodický,

manýrované knižní a školsky módní
— zde voluminosní, plný specifické
váhy, drsný ve

své původní tvárnosti, cudný a
hranatý, hutný a stručný, ale i

podivně názorný jako

všecko, co jest po prvé viděno a
vysloveno. Jako by byl prvně
zdvihnut poklad z

čerstvě vyorané brázdy skutečnosti
— tak voní zemí a prstí její tento
výraz básnický!

Poněvadž zážitek řeči zjevil zároveň
Dantovi duši národa jako duchové a
dějinné

jednoty, bylo všecko, co viděl i o
čem slyšel ve svém exilu po tomto

zjevení, slavnostně

důležité a závažné, posvěcené
osudem vlastním i kolektivním:
zdvižené z něho jako z

vody křtitelnice.

Dante nejen že poznává ve svém
vyhnanství po prvé spoustu lidí i
věcí, osudů i

vlastností, zvyků i mravů, legend i
zkazek, krajin i institucí, ale poznává
je — a to je

právě důležité — po prvé v tomto

nezvyklém novém *osvětlení*
duševním: v té tajemné

jednotě, ve spojení a vztahu s Itálií,
společnou odvěkou matkou svojí i
jejich, dědičkou

jediného světového impéria
římského, jež se mu takto právě
odhaluje jako živé

kontinuum, jako nadlidská
věkověčná osobnost. Vyšed z
Florencie, vyrůstá Dante z

lokálnosti a vrůstá v dějinnost a
obecnost: a s ním v dějinnost a

obecnost a v jejich

významnou slavnostní symboliku
vrůstá všechno, čeho se v tomto
výjimečném

postavení svého ducha po prvé
zmocnil svým orlím okem.

Ale Dante vyrůstá později v exilu
ještě výše: nad vlastenectví římsko-
italské; a

včleňuje se přímo v poslední řád
všeobecnosti lidské. Národní
ustupuje lidskému,

přeměňuje, ne: *přetváří se* a dotváří se v lidské posledním náboženským

přehodnocením všeho obmezujícího v harmoni všesvětovou, kosmickou přímo.

Odloučením od vlasti dán byl Dantovi podnět k tvorbě nového všesvětového citu, k

tvorbě duchové vlasti, k procítění nejvyšší a poslední obecnosti, již možno nazvati

církevním jazykem obcováním svátých. Když se v XIII. zpěvu

Purgatoria setká se

Sieňankou Sapií a táže se jí, je-li v
tomto kruhu nějaká duše latinská,
odpoví mu

tázaná: *O frate mio, ciascuna ěcitta-
dina d'una vera cittá* — Můj bratře,
každá jest

občanka pravé obce. Občanem této
vera cittá cítí se nyní Dante; a
humana civilitas

váže mu nyní *všecky lidi* poutem
bratrství. Jen takovým způsobem

možno dojiti do

*toho kláštera, v němí jest Kristus
opatem sboru — nel quale é Cristo
abate del collegio,*

jak se praví překrásně ve zpěvu
XXVI. téhož Purgatoria.

Vyhnanství odloučilo dále Danta od
rodiny i od majetku; zbavilo jej
všeho

soukromí, aby mu dalo možnost
prožítí veřejnost a obecnost s tou
intensitou, s jakou

prožívají jiní své vztahy manželské a
otecké; učinilo jej chudým a
žebrákem, aby mu

vrátilo prvotnou lidskou svobodu v
hodnocení statků životních. V exilu
se stal z Danta

praktický vyznavač sv. Františka z
Assisi a zachránil se tak od vlčice
cupiditatis, nikdy

nedosycené, jejíž hubené tělo řídí
neustále vší žádostivostí a která
zabraňovala mu,

vystoupiti na horu životní

dokonalosti. Ve vyhnanství se
ztroskotá i poslední naděje

Dantova k světu obrácená a přece již
nadosobní, upjatá k císaři Jindřichovi
VII.

Lucemburskému, když byl tento
panovník zemřel v srpnu r. 1313.
Tento vladař, který

přišel do Itálie dát se korunovat za
císaře a zasnoubit se s opuštěnou
vdovou Romou,

jenž chtěl zkrotit — mluveno

Dantovými slovy — proradného oře
italského ostruhami a

vyšvihnouti se do sedla, jenž chtěl
opuštěnou zahradu císařství znovu
vzdělati, jenž

slovem toužil učiniti to, k čemu
Dante marně vyzýval Alberta
Německého, byl Dantův

Dux, jehož brzké vítězství nad
proradnou nevěstkou papežskou a
jejím francouzským

milánem prorokuje Beatrice v Ráji
pozemském. On byl nositelem

Dantovy víry v novou

hodnotu politického řádu

všesvětového, která se vtělila brzy
potom v *Monarchii* a

hlavně, zcela očištěná, v *Ráj*. V
oněch letech pobytu Jindřichova v
Itálii klíčí v nitru

psance mocně vzrušeného sen jeho
universální monarchie, jenž tak
podivuhodně a

moderním lidem nepochopitelně
slučuje kult římského caesarismu s

tuchami a

nadějemi naší dnešní žízně po
věčném míru; tato Dantova myšlenka
caesarská byla v

oněch letech ovšem spíše dějinné
poslání Jindřichovo než program
všelidský: k němu

dozrála, až když pozbyla úplně své
bezprostřední aktuálnosti politické
nenadálou smrtí

císařovou.

Teprve v těchto pozdních letech

vyhnanství s šířkou zorného pole
sobecky

nezúženého dostavila se možnost
poslední správné hluboké
perspektivy: teprve nyní

jest uschopněn Dante k poslednímu
hodnocení věcí i lidí — nyní, kdy
jest sám v jejich

očí znehodnocen, nyní, kdy jest
úplně odosoben. Nyní, kdy jeho pudy
jsou umlčeny,

kdy ztichl ruch *vilae activae* a nad
duši jeho se rozklenula bezdná

podzimní noc *vilae*

contemplativae s jejími věčnými
hodnotami, připodobnil se básník
oné Ráchel, o níž

pěje Lea v jeho posledním snu na
vrcholu Hory očistcové, k oné
Ráchel, která sedí

pokojně u nohou božích a zírá přímo
pravdu: přestalo být nyní jeho
úkolem *ovrare*,

pracovati, stalo se jím *vedere*, viděti
a zírati. Nejen svět, ale i rozum —

alespoň určitý

druh rozumu — odstoupil od něho, a
ve velikém tichu, které padlo na jeho
duši, vidí

každý jev životný v jeho osudotvorné
zvláštnosti a zákonnosti a váží jej
tímto pohledem

v jeho poslední, konečné ceně a
hodnotě pro společenství a obecnost.

Dante jest nyní teprve cele volný a
svéprávný, cele svobodný: *libero*,
driito e

sano è tuo arbilrio — svobodná,
přímá a zdravá jest tvá vůle — praví
k němu na prahu

Ráje pozemského Vergil, jeho
posavadní vůdce, ve chvíli, kdy jej
opouští a propouští,

neboť: Dante mu odrostl, Dante jej
přerostl — není mu ho již třeba. *Lo*
tuoi piacere

ormai prendi per duce — svou zálibu
vezmi nyní vůdcem! Proces očisty
Dantovy jest

dokončen: bylo jim právě pozvolné

stupňovité získávání smyslu pro řád
a obecnství

lidských věcí, pro pospolitost a ruku
v ruce s tím odříkání a odosobování
se až v čistou

objektivnost. Bůh bude odtud již
zrcadlem, v němž shlíží Dante jako
jeho Ráchel sebe i

celý harmonický kosmos fyzický i
duchovní, ozdravělý a usmířený,
protože vykoupený

v společenství boží.

Vůdkyní Dantovou se stává nyní
Beatrice. Poslední zpěvy Purgatoria
prodlévají

úmyslně na setkané Beatrice s
Dantem, neboť jest svorníkem celé
klenby „Božské

komedie“. Beatrice navazuje Dantovi
přetržený prsten života; navazuje na
„Vitu Nuovu“

a na stav blaženství, v němž tehdy
byl Dante, nevinný, neposkvrněný
světem a jeho

žádostmi, na dobu, kdy miloval

Beatrici a kráčel v světle jejích zraků
rovno ke spáse:

*mostrando gli occhi giovinetti a lui,
meco il menuva in dritta parle vólto,*
vzpomíná na

čas jeho jinošství, kdy nesledoval
ještě obrazů falešného dobra —
imagini di ben

seguendo false — kdy nezatěžovaly
ještě jeho křídla k vzletu
nadzemskému ani

děvčiska ani jiná marnost krátkého

trvání. Dante žil tehdy ve stavu
milosti a do ní se

vrací oklikou nyní přes sebeobžalobu
a lítost, když poznání jeho bylo
vytříbeno

utrpením. Neboť jest charakteristické
pro Očistec, že tam jediné trpí Dante
tělesně

procházeje zdí plamenů, v nichž jsou
mučení smyslníci: Očistec má
nejvíce rázu

autobiografického a vývojového,
ačkoliv i on jest vise a symbol,

pojatý staticky jako

Peklo a Ráj. Dante sám viděl smysl svého vývoje životního v odvratu zralého muže od

lživých statků a hodnot, za nimiž se slepě řítí — byl to doslova a do písmene *běh za*

smrlí — a v návratu k veliké čisté lásce svého mládí. Neboť milost zjevila se mu v

dětství i jinošství ve formě lásky, a jiskra této pravé čisté lásky, již si

dovedl uchovati až

do stáří, vrací mu Milost ztracenou.
Milost v tvaru Lásky k ženě — láska
k ženě

nositelkou a prostředkovatelkou
Milosti boží: to jest veliký životný
symbol arcidíla

Dantova, to jsou nové, opravdu
moderní dějiny obrody lidské duše:
zázrak ne zázmrtný

a pohrobní, nýbrž *zázrak života*
pozemského, první projev nové
zbožnosti světské,

jehož nedosahuje v jeho hloubce a
jemnosti ani po pěti stech letech
Goethův Faust...

Neboť ani zde, ve svém vrcholném
bodě, není osobní zážitek Dantův
cílem sám sobě;

i zde s vlastním osudem spojuje k
nerozloučení těsně osud obecnosti.
Zároveň s ním

rozvíjí se v posledních zpěvech
Očistce v složité alegori slavnostního
průvodu i

triumfálního vozu a rajského stromu
obraz rozpadu i rozkladu moci
světské i duchovní,

státu i církve, ale věští se i jejich
obroda: Dante nechtěl a nedovedl
chtíti své spásy

osobní jinak než v obecnosti.

Nový Dantův rozšířený a očištěný
zážitek společenství a řádu vtělil se
nejprve

nedokonale v traktát *De Monarchia*
— nedokonale proto, že spoutaný v

racionalistickou formu politickou s
časovým posláním. Monarchie jest
obrácena ještě

na vnějšek, jde za politickým
úspěchem a úspěchem hodnotí ještě
věci lidské; značí

přechodný nedozrálý stav myšlenky
Dantovy, at byla napsána před
„Božskou komedi“

nebo po ni. Teprve „Božská
komedie“ a ovšem hlavně Ráj přináší
její konečný

osvobozený výraz; a proto měl by

býti čten Ráj vždycky zároveň s
Monarchií jako její

doplňk a korektiv. Správné
pochoopení Dantovy ideje státovédné
i světovládné,

caesaristické, jest dnes znesnadněno
mnoha předsudky a
nedorozuměními. Obyčejně

se s jeho myšlenkami v těchto
oborech spojují představy nového
ghibelinství,

představy státu feudálního,

legitimistického, německy
imperialistického, a zatím

neznám nikoho bližšího Dantovi v
tomto směru než Rousseaua. A zatím
jest Dante

čistý komunalista, který nemá někde
daleko ani ke komunismu, právě jako
Rousseau!

To není laciný paradox! Ideální obec
nakreslil Dante v Cacciaguidově
chvále staré

dědovské Florencie, malé komuny
guelfské, uzavřené do úzkých zdí,

netoužící po

výbojích, nezkažené obchody a
snadným výdělkem, složené ze
starých počestných

rodin, žijících spolu v dobrém
sousedství, plné kázně, střídmosti a
přísných mravů,

prosvětlených a proteplených
tradičním veselím křesťanských
svátků — není to čistý

protějšek ideální obce Rousseauovy,
do níž švýcarský básník promítl svou

starou

patriarchálně puritánskou Ženevu?

Účelem státu v pojetí Dantově není
opravdu výboj ani vnějškově
vojenský ani

hospodářský. Ne dobývati nové
půdy, ne vyráběti nových statků,
nýbrž správně

rozděliti a dobře užiti starých,
existujících, jest věcí státu Dantova.
Majetek odloučený

od práce, kapitál sledující své

sobecké výboje, byl mu přímo
odporný, byl mu

protipřírodním násilnictvím a
zuřením jako sebevražda nebo
sodomictví; vedl rovnou k

lakomství, k zištnosti, lichvě, a ty
byly mu jed nad všechny jedy,
rozleptávající všechno

společenství a každou pospolitost a
obecnost. Moc hmotná i hospodářská
musí býti v

pravém křesťanském státě krocena,
překonávána, obracena, vyrovnávána

v řád,

kázeň, harmonii, lásku všech ke všem. Stát jako církev jest Dantovi ústav spásy —

oba, stát i církev, jsou stejně důležité, oba se doplňují, pokud jeden nevsáhá v právo

druhého, pokud jsou úplně samostatné a svéprávné. Stát konec konců jest tu proto,

aby pomáhal k osvobození duše lidské: má jí opatřiti vnější pokoj,

mír, aby se mohla

oddati službě své spásy. Má jí
opatřili nejen vnějškový mír
svorností, která panuje mezi

občany, ale i mír vnitřní, vnitřní
harmonii tím, že dává každému
občanu povolání

odpovídající jeho vloze, jeho nadání.
Stát dobře řízený pečuje o to, aby se
každému

občanu dostalo v obecnosti toho
úkolu, k němuž jej příroda určila a
uschopnila. V

povolání rodí se člověk po druhé
jako občan, a to jest Dantovi stejně
důležité, ne-li

důležitější než první zrození člověka
z těla matčina; v povolání právě
uskutečňuje se

smír nutnosti a svobody, přírody a
kultury. Karel Martel v VIII. zpěvu
Ráje vykládá tuto

hlubokou teori Dantovu. Přirozené
nadání musí býti státem pochopeno
občansky a

tak ho musí býti využito pro vnitřní
harmonii — to je pravá činnost
státotvorná: stvořiti

co největší počet šťastných občanů,
kteří žijí v míru se sebou i s druhými!
V míru

vnitřním nejprve, poněvadž není u
nich rozporu mezi posláním a
povoláním, poněvadž

každý povoláný jest i vyvolený!

Ideál státu Dantova není tedy nic
méně než stát legitimisticky a
dědičně ztrnulý,

nýbrž založený na povolání a jeho
svobodě — stále, řekl bych,
opravovaný empirií,

plynoucí a tekutý v rozumné,
přirozeně správné výměně funkcí a
statků, ve

vyrovnávání sil, schopnosti, protiv.
Stát musí uskutečňovat *civilitatem*
humanam:

obrozovat člověka v občana. Jest
celkem zidealisovaný útvar komuny
novoguelfské,

útvár demokratický, ale nikoli
liberální — naopak: tradiční nebo
konservativní.

Nesmíme s ním spojovat představy
dnešního státního liberalismu.

Dantův stát nehájí

svobody svědomí jednotlivcova —
tento obor nenáleží vůbec v jeho
kompetenci, ten

jest věcí církve. Jest zde proto, aby
tvořil harmoni činností a naposledy
jejich jednotu,

jako církev tvoří jednotu smýšlení;

není proto, aby rozštěpoval a podporoval jakékoli

rozštěpení individualistické, nýbrž aby je zamezoval.

Z obdobných představ, překonali moc jako násilí mezinárodní a zharmonisovati

ve věčný mír všechny státy lidské, vznikla Dantova myšlenka světového monarchy,

císaře papeži rovnomocného a rovnocenného. Byly to prorocké sny

a věštivé tužby

přísných františkánů, spirituálů,
roztrpčeně bojujících se zesvětštělým
papežstvím a

očekávajících pomoc v tomto boji od
císaře římsko-německého, byla to
lidová pověst o

císaři-vykupiteli ze vší bídy, který
rozdrtí útisk mocných tohoto světa a
přivodí říši míru

a spravedlnosti chudým, bylo to celé
ovzduší předrážděné doby
chiliasticky cítící a

trpící, co se zhustilo v Dantův
koncept světového monarchy právě
jako v jeho věštby o

Veltro nebo o *Dux*, kterými proložil
v různých obměnách celou svou
komedi . Císařství

Dantovo nemá nic společného s
ghibelinsko-štaufským
imperialismem, jeho císařství

není vůbec z tohoto světa. Poslání
jeho jest právě umrtvit hřích moci na
zemi; tím, že ji

císař Dantův soustředí cele a výlučně
ve své osobě, zparalysuje ji, rozloží
ji vnitřně,

odmocní ji. Jeho poslání jest ideálně
výchovné: *curator orbis* nazývá jej
Dante. Neopírá

se o moc, nýbrž o autoritu, o potřebu
nejvyšší harmonie mezinárodní, o
poslání k

obecnosti lásky. Prostupuje jako
zákonodárce a soudce všechny obce,
státy, národy,

není opsán žádným: jest hodnota

ryze internacionální.

A tuto svou vidinu spojil Dante s
jinou vidinou: s vidinou obrozeného
impéria

starořímského. V monografiích
dantovských vykládává se, že Dante
ve svém

blouznivém kultu starého Říma jest
předchůdcem mystických humanistů
rázu

Petrarcova, Coly di Rienzo, Pica
della Mirandola. Myslím, že smysl

Dantova kultu

starořímského jest jiný a hlubší;
hledám jej v jeho smyslu *pro*
jednotu, kontinuitu všeho

živého — v tom smyslu, který v něm
byl ústřední a konstitutivní. Jako
všecku živou

přítomnost, pokud jedná a působí,
jednotí naposledy v osobě světového
monarchy, tak

celou tuto přítomnost sjednocuje s
minulostí. Cítil mezi italským
národem své doby,

třebas sebe více pokleslým, a
římským národem starověkým více
než spříznění — cítil

kontinuitu. Ale smysl pro kontinuitu
jest smysl po výtce historický: a
opravdu Dante jest

veliký *historický realista*,řebas se
zdál fantastou a utopistou. V druhé
knize své

Monarchie i v šestém zpěvu *Ráje*
uvažuje o tom, jak právoplatným
odsouzením

Kristovým prokurátorem judským,
zákonným zástupcem Tiberiovým,
došla samým

Bohem potvrzení římská světovláda.
Tato argumentace jest příznačná pro
Dantův

historický realism. Dante věří v ideu
úplně, až se vtělila v dějinnou
skutečnost, až se v

ní zkonkretisovala. Dějinná
skutečnost platí mu nyní více než
pojem, více než postulát

logiky. Ovšem Dante věří také, že

idea v dějinách žije souvislý život,
stroucí se přes

přítomnost až do budoucnosti, ano
dál ještě: až do věčnosti. Proto Řím,
„město svaté“,

jak jej nazývá v Conviviu (IV., 5),
„město vyvolené Bohem“, jímž jest
mu v Monarchi

(II., 4), stává se mu naposledy
nebeským Jerusalemem,
shromaždištěm vyvolených

duší: Beatrice slibuje alespoň

Dantovi v XXXII. zpěvu Purgatoria,
že bude s ní bez

konce občanem onoho Říma, z něhož
Kristus jest Římanem — *di quella*
Roma, onde

Crislo é Romano.

A přítomnost dává za pravdu
jednotícímu Dantovi, Dantovi, který
spojil první tak

vášnivě a tak hluboce Itáli své doby
se starým Římem: dnešní italský
národ cítí se ne

dědicem, nýbrž pokračovatelem
starého Říma, a ctí v Dantovi i dárce
svého politického

poslání a tvůrce svého ideálu
státotvorného. Jeho myšlenka
inspirovala skoro všechny

dělníky moderního sjednocení Itálie,
předem guelfsko-republikánského
přesvědčení,

Giuseppa Mazziniho a Vincenza
Giobertiho.

Tento aktivný živel jest u Danta
podřízen živlu *kontemplativnému*,

kruh občanský

jest obklopen a uzavřen kruhem
náboženským. Teprve v kontemplaci
se dovršuje

objektivace, teprve kontemplace jest
odosobení úplné: v kontemplaci *duše*
se

proměňuje v *občanku*, stává se
nositelkou nejvyššího životného
proudění, *obcování*

svatých. Humana civililas přechází
tu ve vyšší *civilitas nebeskou*: duše

stává se funkcí

božské lásky a dostupuje tím
nejvyššího možného štěstí. Podřadila
úplně svou

hodnotu věčnému plánu božímu,
odložila svou vůli, cítí se funkcí a
tím jest účastna

nejvyšší harmonie, již nosí a které
slouží. Nenazírá věci již v čase,
nýbrž ve věčnosti a

nabývá svobody, poněvadž jest nyní
cele a úplně rád a zákon. Není více
rozporů mezi

svobodou a nutností. *E la Sua
volunlate é nostre pace — a Jeho
vůle jest náš mír —*

odpovídá Piccarda Dantovi, který se
jí táže, zda blaženci a blaženkyně
jejího druhu,

umístění v nižších nebesích, netouží
po vyšších sídlech. „Bratře“, praví
Dantovi, „naši

vůli uklidňuje láska, která působí, že
chceme jen to, co máme.“ Tyto
světlé postavy

Ráje nejsou již individua, jsou
hodnoty kolektivné, všeobecnosti; a
nejsou zmítány

ničím lidským a osobním: co je
vzrušuje, jsou jen problémy celkové,
všelidské,

kosmické. Harmonie životná jest
dotvořena a vyjasněna v démantnou
čistotu hodnoty

nejobjektivnější: proto orgánem
Dantovým stává se v Ráji oko,
medium, v němž se

uskutečňuje jednota a společenství,

jest optické. Neboť o to jde nyní,
vyčísti zákon z

posledního Objektu, z poslední
nejvyšší Hodnoty, věrně a
spolehlivě, a připodobniti se

jí. V Očistci, kde se toto společenství
teprve tvořilo a kde kající zvolna
vrůstal v

kolektivitu, bylo prostředkujícím
orgánem ucho: neviditelné postavy
nesou se často

vzduchem a vykřikují spásná naučení

a napomenutí.

Poslední období Dantovo, kdy v Ráji se dotvořil hodnot objektivních a

nadracionálních, bývá obyčejně označováno jako mystické.

Pokládám však tuto

etiketou za ne zcela přesnou; za něco, co zaviňuje často těžké nepochopení jeho

velebásně. Dante neupadá nikde v mystickou nečinnost a ztrnulost: jeho kontemplace

jest tvorba, ne požitek, a tvorba ve službách života nejvyššího. Dante i věčnost pojímá

jako společenství, jako občanství nebeské — ne jako samotářství. Jeho *vita*

contemplativa jest tvorba, tvorba duše puzeň žízni dokonalosti; duše chápe, že

individualita překáží jí v této tvorbě a proto se jí vzdává. Ale není proto trpná: snaží se

obejmouti, objímá skutečně vším

úsilím své lásky veškerenstvo, nese
je a slouží mu —

jest tedy činná v nejvyšším smyslu.

Ráj Dantův není než harmonie všeho
řádu, který si dobyl vesmíru a
přetvořil jej k

podobě boží. Co působilo kdy na
zemi jako kázeň, řád a tvorba, to
zobjektivisováno,

dovršeno ve svůj čistý typus, žije v
nebesích. Ráj opakuje lidské
společenství

pozemské a všechny občanské ctnosti;
dotváří je jen v poslední dokonalost.
Ale jak tato

dokonalost není spiritualistická,
nýbrž i za prahem smrti reálná,
skutečnostná a

pozemská, nic nedokazuje lépe než
překrásný XIV. zpěv Ráje. Tam totiž
Tomáš

Aquinský zodpovídá jednu pochybu
Dantovu tak, že po Vzkříšení budou
blahoslavená

odíni v těla, pak teprve bude jejich

osobnost dokonalá. Spojení duše a
těla představuje

tedy vyšší útvar než duše sama! A
neznám nic jímavějšího než jást
blaženců, jakým

prisvědčují Tomáši: „Tak horlivě a
rychle jeden i druhý sbor řekl: Staň
se, že jasně

ukazoval *touhu po mrtvých tělech*".
Touhu po mrtvých tělech — svati v
ráji! Uvažte to,

prosím! Neznám v celé světové

literatuře díla, které by neslo v sobě
více lásky k zemi

a k tělesnosti než tento zpěv Ráje!

Nedejte si nikým namluviti, že
Dantovo arcidílo jest asketické nebo
záhrobní.

Smysl jeho je právě opačný. Dante
myslí jako básník v konkrétnostech,
a skutečnosti

pozemských plna je jeho nebeská
báseň. Ani ve chvíli nejvyššího
vytržení mysli necítí

pozemské jako tíhu, jeho neb
překážku: oko jeho od pozemského
teprve se zdvihá a

povznáší k nebeskému, aby se záhy k
pozemskému vrátilo. Všecko, co ze
světa a

hlavně z Itálie prošel, procítil,
promiloval, všecky své zkušenosti
života politického,

občanského a praktického, všechna
řemesla zemská a všechna díla rukou
lidských

uzavírá Dante do své paměti mediem

oka a věrně, nezrazeně vtěluje a
včleňuje ve

svůj básnický vesmír.

Básnický vesmír, pravím, a sice
nejprve proto, že celý hmotný vesmír
jest do

něho pojat, vepředen, vpracován.

Dantův vnitřní zážitek řádu a lásky
— lásky jako

zákona — byl tak vroucí, že stvořil v
něm víru v hlubokou zákonnost
celého světa

hmotného, a oprávnil i uschopnil jej
k tomu, že v podobenství vesmíru
podal obraz

svého nitra a dějiny své duše a jejího
zázračného omilostnění láskou.

Vzpomeňte si

jen, do jakých ohromných prostorů
světových se klene a se rozstupuje
stále jeho

velebáseň, jak každý krok básníkův v
ní se děje pod dozorem těles
nebeských a každá

hodina jeho cesty určována jest

konstelacemi, jakou rozhodnou
úlohu hraje astronomie

a matematika, souhlas čísel a osudů
lidských již ve „Vita Nuova“, a
pochopíte, jak i

vesmír byl Dantovi ne něco mrtvého,
nýbrž společnost oživená řádem,
vychovaná v

dokonalou civilitas! Tento řád
připodobňuje právě vesmír Bohu:
Věci tyto i ostatní —

praví básník hned v I. zpěvu Ráje —

*pojí řád vespolek; a ten je forma, jež
připodobňuje*

*vesmír Bohu. E questo é forma, che
l'universo a Dio fa simigliante.*

Ne, v Dantovi není nic mrtvolného,
ani mrtvého. Dantovi sama věčnost
rajská jest

kosmický pohyb, fluktuace, stavba
útvárů vyšších a vyšších: život v
kolektivnosti, která

jest útvarem vyšším, životem
umocněným. Kolik jen ruchu v jeho
Ráji! Duše blažených

v podobě světél tančí v závratném
reji a za nejsladšího zpěvu: nestojí,
ani nemlčí. Ráj

Dantův není hmotné vymezené
místo, staticky vybudované po vzoru
povrchu

zemského jako Swedenborgovo
Nebe, s paláci, náměstími, dílnami,
chrámy, nýbrž

tančící propast a myslící vír. Pohyb,
tok, rytmus, melodie, harmonie,
světlo, lesk,

radost tryskají odevšad, prostupují
všecko, ssají do sebe všecko v
neumdlévající, byt'

neviditelné činnosti. Ne, nedejte si
namluvit, že tento Ráj jest dílem
askety nebo

mystika odvráceného od
pozemskosti! Nikoliv, již proto
nikoli, že v Ráji se myslí a

vášnivě myslí a s rozkošnou
nedůsledností, vpravdě básnickou, i
o problémech zcela

pozemských, ano dokonce

politických, tak na př. když Karel
Martel rozvíjí hlubokou

theori dantovskou o povolání
občanském, anebo Beatrice, které to
naprosto nenáleží,

poněvadž není ztělesněná filosofie,
nýbrž moudrost zjevená, se zajímá o

astronomickou fysiku, polemisuje s
jednou teorií o původu skvrn
měsíčných a staví

proti ní theorii jinou.

Ano, řeknu celou svou myšlenku:

Ráj jest mnohem naturalističtější,
než se nám

zdá, než jsou ochotni přiznati
oficiální ctitelé Dantovi. Neboť: co
stojí za celým ideovým

a symbolickým světem „Božské
komedie“ a především Ráje? To, več
svádí nakonec

Piccarda i Karel Martel všechno dění
duše i kosmu zároveň: láska — táž
láska, která

vnesla harmonii do života Dantova a
způsobila, že se nerozběhl v chaos,

nýbrž se

uzavřel v zákonný, čistý tvar, v
krásný řád a lad, tím že spojila
stárnoucího Danta s

Dantem mladým a jinošským, s
Dantem před jeho poskvrnou
klamnými statky světa,

před jeho odpadnutím od lásky a
přikloněním se k sobectví. Ale tato
láska není

postulát mravnosti, není příkaz
povinnosti jako u Kanta; tato láska

jest prostě láska

jako skutečnost přírodní nebo milost
duchovní — ale vždycky jest dána
jako objekt. V

posledních verších Ráje Dante sám
jasně to praví. Když marně se snaží
proniknouti

tajemství prostředního kruhu,
nesoucího v sobě tvář lidskou —
tajemství Bohočlovectví

— blesk milosti pronikne duši jeho a
přinese mu vyplnění jeho přání. Ale
co byla tato

milost? Láska, a sice táž láska, *která
hýbe sluncem i ostatními hvězdami*
— *L'Amor*

che muove il sole e l'allre stelle —
láska jako zjev kosmický,
všesvětový a všeživotný.

Veliký jednotiteli! Láska pozemská a
milost duchovní nerozpadly se ti v
spor a svár —

byls a zůstals básníkem zemskosti a
života občanského do konce své
velebásně.

Ano, zázrak milosti jest u Danta
zázrak lásky a jest to zázrak života

každodenního. Vossler, jinak
významný badatel a duchaplný
dantista německý, se

domnívá, že toto zření božské
Trojice jest tolik pro Danta jako
„blažená smrt“, „seliger

Tod“, že znamená „rozplynutí této
osobnosti v Bohu“, „Auflösung
dieser Persönlichkeit

in Gott“. Naprosto ne! To jest tolik,
jako zvraceti celý smysl velebásně

Dantovy a ničiti

jeho tvůrčí osvobodivý čin v samém
jádře jeho. Naprosto ne! Milost
Dantova jest v tom,

že se mu dostane nejvyšší
posvěcující blaženosti ještě *za živa*
— *nel mezzo del*

cammin di nostra vita — v polovině
lidské dráhy — ne ve smrti — takže
jest nyní

sjednocen sám se sebou, s vesmírem,
s Bohem a vykoupen z hrůz onoho

tmavého

lesa, v němž zabloudil na počátku
Pekla, onoho lesa, který není nic
jiného než rozpad

všech sil duše a osamocení její v
sobectví.

Nikoliv! Poslední a nejvyšší zázrak
milosti není Dantovi smrtí, naopak:
jest

posvěcením do života. Po něm vrátí
se Dante na zemi a bude, sjednocený
nyní,

omilostněný viděním poslední
jednoty všeho života, působiti jak
náleží statečně a

rozhodně v životě praktickém —
vyplní poslání, které mu uložili
Cacciaguida, svátý

Petr i Beatrice. Vždyť jeho prapraděd
přikázal mu přímo, aby zvěstoval
lidem na zemi

celou pravdu svého vidění — *Tulta
tua vision fa manifesta* — budiž jim
to sebe

nepříjemnější a znepřáteliž mu to

celý svět; stejně v XXVII. zpěvu
Ráje, Petr, když byl

hněvem rozpálený proklel Bonifáce a
jeho simonistickou politiku, která
hrob Petrův

obrací v kloaku krve a smradu,
obrací se na Danta s výzvou: až se
vrátíš na zemi,

otevři ústa a nic netaj — *apri la
bocca, e non asconder quel ch'io
non ascondo*; a

rovněž tak Beatrice v Zemském ráji

na vrcholu Hory očistcové napomíná
básníka, aby

bedlivě pozoroval vůz, symbolisující
církve a znázorňující ve svých
proměnách její

osudy, aby pak, na zemi, věrně
všecko popsal na prospěch světa,
který špatně žije:

*Peró in pro del mondo che mal vive,
al carro tieni or gli occhi, e quel che
vedi, ritornato*

di lá, fa che tu scrive.

Ostatně přímo z textu posledního
zpěvu Ráje jest možno dokázati, že
se Vossler

mýlí a že jeho výklad jest chybný.
Modlitbu svou k matce Boží, v níž ji
prosí Bernard,

aby opatřila Dantovi milost, zřítí
Nejsvětější tváří v tvář, zakončuje
prosbou, aby

básníkovi byly zachovány po vidění
zdravé smysly. *Ancor ti prego,
Regina, ... che*

conservi sani, dopo tanlo veder, gli

affetti suoi. K čemu by mu bylo třeba
zdravých

smyslů, když by mu bylo skonati
hned po vidění nebo za vidění?

Dante se vrátí tedy po svém vidění
na zemi do života, a bojuje dále, jen
vytrvaleji

a houževnatěji, svůj dobrý boj se
zesvětštělou, zvrhlou mocí
papežskou, proti

přehmatům jejím a zasahování
jejímu do sféry světské, svůj boj za

světovou monarchii

a věčný mír, svůj zápas za občanský
řád a občanskou spravedlnost, za
moc

rozpuštěnou a strávenou v právo, za
lásku, uskutečněnou v zákoně a
proměněnou v

zákon, za lidské občanství a za
obcování duší... za všechno, co se zdá
i dnes ještě

veliké většině lidí utopii a bez čeho
přece — kdyby to náraz vymizelo
úplně ze snahy a

svědomí lidstva — nestál by svět ani hodinu.

Utopie... Smí národ Chelčického užívat při této příležitosti tohoto slova? Neboť

oba velcí duchové, jinak protinožci, Chelčický ethický anarchista, Dante přísný

objektivista a kolektivist, stýkají se přece v posledním účelu svého dychtění: ve

věčném míru, který by dal té ubohé

duši lidské, což jejího jest: možnost
tvořiti pravé

statky nadosobní a nadsobecké a
starali se tak o svou spásu...

Tragika Dantova bývá obyčejně
hledána v tom, že bojoval za
politický ideál

nenávratné minulosti, za
romantickou antikvitu, že
neporozuměl své době v její nové

politické tvorbě a byl jí proto
rozdrcen. Nikoliv: Politický ideál
Dantův ve své podstatě

jest obecně platný ideál přítomnosti a
svítí jako ohnivý sloup nikoli za
námi, nýbrž před

námi. A o tragice Dantova života
nemluvil bych vůbec: velikost jeho
vidím právě v tom,

že se jí dovedl vyhnouti, ačkoli
všecko ho k ní svádělo. Není a
nemůže býti tragický

život člověka, který vypuzen jsa z
úzkého oboru empirie, vytvoří ze
sebe formu a

hodnotu platnosti tak široké a
obecné, že působí stonásobnou silou
do vzdáleností

stonásobných...

Nikoliv, Dante jest před námi, náš
obdarovatel a naplnitel mnohého, co
posud se

zmítá a vlní v hrudi i nejlepších z
nás. Jest před námi jako překonatel
každé povrchní

romantiky životní, jako smiřovatel
rozporů a svárů, veliký básník
Jednotitel. Lásku

pozemskou vrátil jejímu prameni,
Milosti božské, a životu
pozemskému v jeho běžném

občanském tvaru dal nový smysl
jako úkonu společenství nejvyššího,
právě

náboženského. Jeho zázrak není
zásvětný, nýbrž životný a pozemský
a tedy jediný

pravý. Posvětil pro všechny budoucí, a
tedy i pro nás, všednost a její trud a
boj na

svátek síly, radosti a víry životné.

*Jak tobě i nám Ráj tvůj nad hvězdami
posud svítí*

*a nad propastí propastí všech kvete
v nebeském tvaru růže.*

*A na Tebe jak z Empyrea Beatrice
Tvoje*

*tak na nás shlíží a starostmi je o nás
jala*

světice naše.

A k nám též posud sestupuje

a jednotí a uzdravuje vůli naši

*tož Milost boží v světském tvaru
lásky k ženě*

*a práva, spravedlnosti, zákona a
řádu*

*a lásky k tomu všemu, boje o to
všecko.*

*Nás v obecnost svou, již ve věčnost
jsi sklenul*

a vzdělal a zabydlil pak láskou,

si pojal, nehodné své vnuky.

*Dík buď ti za to. Jednotiteli náš,
Otče!*

Document Outline

- František Xaver Šalda
- BÁSNICKÁ OSOBNOST
DANTOVA